MATEMATIČNO-FIZIKALNI PRAKTIKUM 2024/25

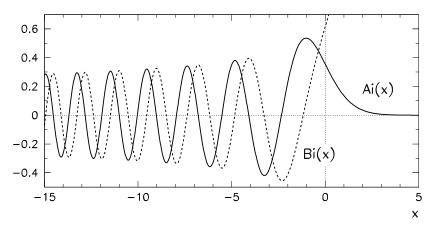
1. naloga: Airyjevi funkciji

Airyjevi funkciji Ai in Bi (slika 1) se v fiziki pojavljata predvsem v optiki in kvantni mehaniki [1]. Definirani sta kot neodvisni rešitvi enačbe

$$y''(x) - xy(x) = 0$$

in sta predstavljivi v integralski obliki

$$\operatorname{Ai}(x) = \frac{1}{\pi} \int_0^\infty \cos(t^3/3 + xt) \, dt, \quad \operatorname{Bi}(x) = \frac{1}{\pi} \int_0^\infty \left[e^{-t^3/3 + xt} + \sin(t^3/3 + xt) \right] \, dt.$$

Slika 1: Graf Airyevih funkcij Ai in Bi za realne argumente. Funkcija Ai je povsod omejena, medtem ko Bi divergira na pozitivni polosi. Ničle imata le na negativni polosi.

Za majhne x lahko funkciji Ai in Bi izrazimo z Maclaurinovima vrstama

$$\operatorname{Ai}(x) = \alpha f(x) - \beta g(x)$$
, $\operatorname{Bi}(x) = \sqrt{3} \left[\alpha f(x) + \beta g(x) \right]$,

kjer vx=0veljata zvezi $\alpha=\text{Ai}(0)=\text{Bi}(0)/\sqrt{3}\approx 0.355028053887817239$ in $\beta=-\text{Ai}'(0)=\text{Bi}'(0)/\sqrt{3}\approx 0.258819403792806798.$ Vrsti zaf in g sta

$$f(x) = \sum_{k=0}^{\infty} \left(\frac{1}{3}\right)_k \frac{3^k x^{3k}}{(3k)!} , \qquad g(x) = \sum_{k=0}^{\infty} \left(\frac{2}{3}\right)_k \frac{3^k x^{3k+1}}{(3k+1)!} ,$$

kjer je

$$(z)_n = \Gamma(z+n)/\Gamma(z)$$
, $(z)_0 = 1$.

Za velike vrednosti |x| Airyjevi funkciji aproksimi
ramo z njunima asimptotskima razvojema. Z novo spremenljivko
  $\xi = \frac{2}{3}|x|^{3/2}$ in asimptotskimi vrstami

$$L(z) \sim \sum_{s=0}^{\infty} \frac{u_s}{z^s}$$
, $P(z) \sim \sum_{s=0}^{\infty} (-1)^s \frac{u_{2s}}{z^{2s}}$, $Q(z) \sim \sum_{s=0}^{\infty} (-1)^s \frac{u_{2s+1}}{z^{2s+1}}$,

s koeficienti

$$u_s = \frac{\Gamma(3s + \frac{1}{2})}{54^s s! \Gamma(s + \frac{1}{2})}$$

za velike pozitivne x izrazimo

$$\operatorname{Ai}(x) \sim \frac{e^{-\xi}}{2\sqrt{\pi}x^{1/4}} L(-\xi) , \qquad \operatorname{Bi}(x) \sim \frac{e^{\xi}}{\sqrt{\pi}x^{1/4}} L(\xi) ,$$

za po absolutni vrednosti velike negativne x pa

$$\operatorname{Ai}(x) \sim \frac{1}{\sqrt{\pi}(-x)^{1/4}} \left[\sin(\xi - \pi/4) Q(\xi) + \cos(\xi - \pi/4) P(\xi) \right],$$

$$\operatorname{Bi}(x) \sim \frac{1}{\sqrt{\pi}(-x)^{1/4}} \left[-\sin(\xi - \pi/4) P(\xi) + \cos(\xi - \pi/4) Q(\xi) \right].$$

Naloga: Z uporabo kombinacije Maclaurinove vrste in asimptotskega razvoja poišči čim učinkovitejši postopek za izračun vrednosti Airyjevih funkcij Ai in Bi na vsej realni osi z **absolutno** napako, manjšo od 10^{-10} . Enako naredi tudi z **relativno** napako in ugotovi, ali je tudi pri le-tej dosegljiva natančnost, manjša od 10^{-10} . Pri oceni napak si pomagaj s programi, ki znajo računati s poljubno natančnostjo, na primer z MATHEMATICO in/ali paketi MPMATH in DECIMAL v programskem jeziku PYTHON.

Dodatna naloga: Ničle funkcije Ai pogosto srečamo v matematični analizi pri določitvi intervalov ničel specialnih funkcij in ortogonalnih polinomov [2] ter v fiziki pri računu energijskih spektrov kvantnomehanskih sistemov [3]. Poišči prvih sto ničel $\{a_s\}_{s=1}^{100}$ Airyjeve funkcije Ai in prvih sto ničel $\{b_s\}_{s=1}^{100}$ funkcije Bi pri x < 0 ter dobljene vrednosti primerjaj s formulama

$$a_s = -f\left(\frac{3\pi(4s-1)}{8}\right), \qquad b_s = -f\left(\frac{3\pi(4s-3)}{8}\right), \qquad s = 1, 2, \dots,$$

kjer ima funkcija f asimptotski razvoj [4]

$$f(z) \sim z^{2/3} \left(1 + \frac{5}{48} z^{-2} - \frac{5}{36} z^{-4} + \frac{77125}{82944} z^{-6} - \frac{108056875}{6967296} z^{-8} + \dots \right) .$$

Literatura

- [1] O. Vallée, M. Soares, Airy functions and applications to physics, Imperial College Press, London 2004.
- [2] G. Szegő, Orthogonal polynomials, AMS, Providence 1939.
- [3] L. D. Landau, E. M. Lifshitz, Course in theoretical physics, Vol. 3: Quantum mechanics, 3rd edition, Pergamon Press, Oxford 1991.
- [4] M. Abramowitz, I. A. Stegun, *Handbook of mathematical functions*, 10th edition, Dover Publications, Mineola 1972.